

УДК 342.9

В.Ю. Горелова
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
Університет економіки та права «КРОК»

Порушення митних правил фізичними особами при перетинанні кордону: аналіз випадків незаконного притягнення особи до адміністративної відповідальності

У статті проаналізовані окремі випадки незаконного притягнення особи до відповідальності за порушення митних правил.

Ключові слова: порушення митних правил, незаконне притягнення особи до відповідальності, протокол про порушення митних правил.

В.Ю. Горелова
кандидат юридических наук,
доцент кафедри державно-правових наук,
Університет економіки та права «КРОК»

Нарушение таможенных правил физическими лицами при пересечении границы: анализ случаев незаконного привлечения лица к административной ответственности

В статье проанализированы отдельные случаи незаконного привлечения лица к ответственности за нарушение таможенных правил.

Ключевые слова: нарушение таможенных правил, незаконное привлечение лица к ответственности, протокол о нарушении таможенных правил.

V. Horielova
candidate of legal sciences,
associate professor of department of state legal sciences
University of economy and right «KROK»

Violation of custom rules physical persons at crossing of border: analysis of cases of the illegal bringing in of man to administrative responsibility

In the articles analysed the special cases of the illegal attracting of person are to responsibility for violation of customs regulations.

Keywords: violation of custom rules, illegal bringing in of man to responsibility, protocol about violation of custom rules.

Постановка проблеми

Основною метою встановлення митних правил у будь-якій країні є охорона економіки держави, її культурної спадщини, здоров'я населення та громадської безпеки. Водночас на практиці маємо непоодинокі випадки неправомірного притягнення особи до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, що відбувається всупереч зазначеній меті існування митних правил. Таке негативне явище сприяє корупції, підриває авторитет представників держави в якості органів доходів і зборів, завдає майнової та моральної шкоди фізичній особі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

До останніх досліджень вітчизняних науковців, в яких розглядаються проблемні питання окремих видів порушень митних правил, можна віднести праці Кувакіна С.В., Липинського В.В., Грянки Г.В. та інших.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Сучасні процеси наближення України до Європейського співтовариства зумовлюють дослідження та виявлення проблем, що існують в усіх галузях права, а особливо це стосується тих реалій, де шкода особі завдається державними органами взагалі та органами доходів і зборів зокрема. На жаль, сьогодні дуже мало уваги приділяється проблемам, які пов'язані зі складанням протоколів про порушення митних правил представниками органів доходів і зборів, що тягне встановлення незаконних рішень судами.

Виклад основного матеріалу дослідження

Серед основних принципів Державної митної справи виділяються такі, як: принцип дотримання прав та таких, що охороняються законом, інтересів осіб; законності та презумпції невинуватості особи; заохочення добросовісності (ч. 1 ст. 8 МК України). Відповідно до цих та інших принципів завданнями провадження

у справах про порушення митних правил, що здійснюється відповідно до Митного Кодексу та законодавства України про адміністративні правопорушення, є своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її з дотриманням вимог закону, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню порушень митних правил, та запобігання таким правопорушенням (ч. 1 ст. 486; ст. 487 МК України) [1].

Завданнями провадження у справах про адміністративні правопорушення є своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з законом (ст. 245 КУпАП) [2]. Однак існують випадки, коли представники органів доходів і зборів та суди першої інстанції не дотримуються наведених принципів при розгляді справ про адміністративні правопорушення. Так, узагальнення судової практики причин скасування або змін апеляційною інстанцією постанов суду, прийнятих під час розгляду справ про адміністративні правопорушення та порушення митних правил дає підстави стверджувати, що найбільш поширеними випадками незаконних дій з боку посадових осіб органу доходів і зборів щодо фізичних та юридичних осіб є:

1) складання протоколів за очевидних обставин, що вказують на відсутність порушень митних правил;

2) неправомірної конфіскації на користь держави вилученої в особи валюти або іншого майна;

3) безпідставне звинувачення особи в навмисному наданні документів, що містять неправдиві дані.

Відповідно до ст. 488 МК України провадження у справі про порушення митних правил вважається розпочатим з моменту складення протоколу про порушення митних правил. Складати ці протоколи мають право лише ті посадові особи, які відповідно до посадових інструкцій уповноважені здійснювати митний контроль, митне оформлення і пропуск товарів, транспортних засобів комерційного призначення

через митний кордон України і які безпосередньо виявили порушення митних правил, та посадові особи органів доходів і зборів, які мають таке право згідно з їхніми посадовими обов'язками, а також інші посадові особи, уповноважені керівником центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, або керівником митниці (ст. 490 МК України). Треба зазначити, що протокол про порушення митних правил є одним із основних джерел доказів у суді. Проте такий протокол може виявитися непридатним за умов, коли складений не уповноваженою на те посадовою особою або його зміст не відповідає вимогам, передбаченими у ч. 2 ст. 494 МК України. Втім судами дуже часто при розгляді справ про порушення митних правил не перевіряються повноваження посадових осіб, що склали протокол про порушення митних правил, внаслідок чого можуть бути прийняті незаконні рішення.

На жаль, існує негативна практика, коли особу, що притягується до відповідальності, не повідомляють про час та місце розгляду справи у суді, або повідомляють занадто пізно – коли рішення вже прийняте. До того ж справа про порушення митних правил повинна розглядатися у п'ятнадцятиденний строк з дня отримання посадовою особою органу доходів і зборів або судом матеріалів, необхідних для вирішення справи (відповідно до ст. 525 МК України), що також не завжди виконується.

Підставами для порушення справи про порушення митних правил згідно зі ст. 491 МК України може бути лише безпосереднє виявлення посадовими особами органу доходів і зборів порушення митних правил або офіційні письмові повідомлення про вчинення особою порушення митних правил, отримані від правоохоронних органів, від органів, що здійснюють різні види контролю, зазначені у частині першій ст. 319 МК України, а також офіційні письмові повідомлення про вчинення порушення митних правил, отримані від митних та правоохоронних органів іно-

земних держав або від міжнародних організацій. З цього випливає, що відповідна посадова особа органу доходів і зборів зобов'язана перевірити відсутність обставин, що виключають провадження у справі. Така вимога прямо передбачена також ст. 247 КУпАП, де чітко визначені обставини, які виключають провадження в справі про адміністративне правопорушення. Недопустимим також є складання протоколу про порушення митних правил на підставі припущень або відомостей про правопорушення, достовірність яких викликає сумніви.

Втім судова практика багата на подібні порушення. До прикладу, Новозаводським районним судом м. Чернігова було розглянуто у відкритому судовому засіданні справу за поданням Чернігівської митниці про притягнення до адміністративної відповідальності за ст.ст. 339, 340 МК України громадянина Білорусії, в автомобілі якого при проведенні прикордонно-митного огляду було виявлено монету номіналом «5 копійок, 1764 року Російська імперія. Сибірська монета. Катерина II», яка не була заявлена за встановленою формою. У висновку експерта було зазначено, що дана монета є лише сучасною копією (на чому наполягав громадянин Білорусії), тож не має культурної та історичної цінності, не може бути занесена до Державного реєстру національного культурного надбання та включена до державної частини Музейного фонду України. Вартість якої на момент вилучення становила 80 грн. Незважаючи також на те, що було винесено постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, представник Чернігівської митниці наполягала в суді на притягненні громадянина до адміністративної відповідальності за ст. 340 МК України. В даному випадку суд правильно виніс Постанову про закриття провадження по справі про притягнення до адміністративної відповідальності у зв'язку з відсутністю в діях громадянина складу правопорушення. Монету, яка увесь час зберігалася на складі Чернігівської митниці зобов'язано повернути власнику [3].

Також Апеляційним судом Волинської

області 01 серпня 2016 року було скасовано Постанову судді Любомльського районного суду Волинської області від 16 червня 2016 року в частині притягнення особи до адміністративної відповідальності за ст. 472 МК України, а провадження у справі в цій частині закрито на підставі п.1 ст. 247 КУпАП. Цю ж Постанову Любомльського районного суду в частині притягнення особи до адміністративної відповідальності за ст. 471 МК України змінено та на особу накладено стягнення у виді штрафу в розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

За матеріалами справи, громадянина Республіки Польща суд першої інстанції визнав винним у порушенні ст.ст. 471, 472 МК України – порядку проходження митного контролю в зоні спрощеного митного контролю «зелений коридор». Суть справи: громадянин завіз на митну територію України понад неоподатковану норму товару, а саме: «дитячі ліжечка» в кількості 5 штук загальною вагою 46,5 кг та вартістю 5184 грн. 27 коп., чим вчинив правопорушення, передбачене ст. 471 МК України та за тих же обставин не задекларував за встановленою формою вказаний товар, який за вагою підлягав обов'язковому письмовому декларуванню, використавши всупереч положенням ст.ст. 257, 366, 374 МК України «зелений коридор» як форму декларування шляхом вчинення дій, чим вчинив правопорушення, передбачене ст. 472 МК України. Апеляційний суд посилається на те, що порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю повністю охоплюється диспозицією ст. 471 МК України і такі дії додаткової кваліфікації за ст. 472 МК України не потребують. Також Апеляційним судом було взято до уваги пояснення громадянина Польщі, що під час проходження митного контролю через «зелений коридор» він повідомив працівнику митниці про наявний у нього товар, таким чином вчинивши усне декларування товару. Зважаючи на те, що доказів його вини у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 472 МК України, немає, оскільки він не допускав порушення

митних правил в смузі митного контролю «червоний коридор», апеляційна скарга в цій частині була задоволена [4].

Аналіз постанов Апеляційного суду дає можливість стверджувати, що відкриття справи про порушення митних правил не тільки потребує наявності достатніх даних, які свідчать про існування ознак правопорушення, а й більш глибокого аналізу дій правопорушника для прийняття рішень щодо накладання штрафу та конфіскації майна. До прикладу, Апеляційний суд Київської області 28 липня 2016 року розглянув у відкритому судовому засіданні справу про адміністративне правопорушення за апеляційною скаргою представника Київської митниці, яка просить постанову суду першої інстанції скасувати та ухвалити нову постанову, якою визнати громадянина винним за ст. 471 МК України та накласти на нього стягнення у виді штрафу у розмірі 1 700,00 грн. з конфіскацією вилученої валюти у розмірі 3 500 доларів США. За матеріалами справи, громадянин України 03 червня 2016 року о 14:20 годині під час проходження митного контролю в зоні митного контролю залу «Приліт» терміналу «D» ДП МА «Бориспіль» обрав канал, позначений символами зеленого кольору «зелений коридор», тим самим заявив про те, що переміщені ним через митний кордон України товари не підлягають письмовому декларуванню, оподаткуванню митними платежами, не підпадають під встановлені законодавством заборони та обмеження щодо ввезення на митну територію України, чим засвідчив факти, що мають юридичне значення. Після перетину громадянином «білої лінії», яка позначає закінчення зони спрощеного митного контролю «зелений коридор», йому було поставлене запитання щодо наявності у нього готівки, на що він відповів, що має при собі приблизно 11 000 доларів США. Після цього було здійснено перерахунок готівки та виявлено 14 688 доларів США, які знаходилися в кишені брюк, одягнених на пасажира. Вся готівка переміщувалась без ознак приховування та, зі слів громадянина, належить йому особисто. На момент проходження

митного контролю оформленої належним чином митної декларації та відповідних банківських документів на право ввезення готівки понад норму громадянин не надав, до моменту перетину ним «білої лінії» до інспекторів митниці не звертався. З виявленої суми було пропущено 11 188 доларів США. За протоколом про порушення митних правил вилучено 3 500 доларів США.

При розгляді цієї справи суд першої інстанції врахував особу правопорушника та призначив стягнення, яке відповідає меті виховання правопорушника та запобіганню вчинення нових правопорушень. Звільняючи правопорушника від стягнення у виді конфіскації вилученої у нього готівки, Апеляційний суд врахував наявність підтверджуючих документів про законність походження цієї валюти, яка є його заробітною платою, перебування на його утриманні 2-х неповнолітніх дітей та докази про те, що його син має тяжку хворобу (пухлина мозку) і потребує операційного втручання, на яке він збирає кошти. До того ж судом було обгрунтовано та взято до уваги вимоги п. 10 ч. 2 Конвенції про захист заробітної плати, відповідно до якого заробітна плата повинна охоронятися від арештів і передачі в такій мірі, в якій це вважається потрібним для утримання працівника і його сім'ї. За даних обставин Апеляційний суд дійшов правомірного та справедливого висновку, що стягнення у вигляді конфіскації вилученої валюти покладатиме на громадянина України індивідуальний надмірний тягар та не може бути застосоване у даному випадку [5].

Не поодинокі випадки безпідставного звинувачення особи в навмисному наданні органам доходів і зборів документів, що містять неправдиві дані, та незаконного притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого ст. 483 МК України (з накладенням адміністративних стягнень у виді штрафу та конфіскації у дохід держави товару, що є безпосереднім предметом порушення митних правил). Так, відповідно до постанови Солом'янського районного суду, директором ТОВ «АП «УРАП» було переміщено через мит-

ний кордон України з приховування від митного контролю товар – літак типу ІЛ-76ТД (експертна вартість 250 000 доларів США) з відповідним дозволом митниці на здійснення ремонту цього літака та документами, що містять неправдиві відомості про митну вартість зазначеного товару, а саме: вартість літака визначена в розмірі 90 000 доларів США. Тож особу було притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 483 МК України з накладенням адміністративних стягнень у вигляді: штрафу в розмірі 2 324 375 (два мільйони триста двадцять чотири тисячі триста сімдесят п'ять) грн.; конфіскації у дохід держави товару, що є безпосереднім предметом порушення митних правил, тобто зазначеного літака [6]. Незаконність такого рішення впливає вже з диспозиції ч. 1 ст. 483 МК України, в якій передбачається відповідальність за переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням органу доходів і зборів як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві відомості щодо найменування товарів, їх ваги (з урахуванням допустимих втрат за належних умов зберігання і транспортування), або кількості, країни походження, відправника та/або одержувача, кількості вантажних місць, їх маркування та номерів, неправдиві відомості, необхідні для визначення коду товару згідно з УКТ ЗЕД та його митної вартості. Тобто диспозиція ч. 1 ст. 483 МК України є бланкетною, оскільки відсилає до відповідного законодавства у тій сфері, порушення в якій виявлено. У даному випадку – у сфері ціноутворення на відповідні товари, а також у сфері зовнішньоекономічних цивільних правовідносин – за наявності у митного органу на те повноважень, передбачених

законом. Також згідно з правилом ч. 2 ст. 283 КУпАП постанова у справі про адміністративне правопорушення, окрім іншого, повинна містити опис обставин, встановлених при розгляді справи, а також зазначення нормативного акту, який передбачає відповідальність за дане адміністративне правопорушення. Таких вимог закону суддя суду першої інстанції не дотримався. Тому правильним в Постанові Апеляційного суду є зауваження у даній справі про те, що при визначенні складу порушення митних правил є необхідним посилення на конкретні дії, які свідчили б про порушення особою встановленого законом порядку порушення вимог законодавства у сфері ціноутворення на відповідні товари та цивільного міжнародного законодавства, а також конкретні норми тих нормативних актів, які передбачають відповідальність за дані порушення [7]. Тобто, якщо мова йде про зазначення неправдивих відомостей про митну вартість декларованого товару (що ставиться особі у провину), то протокол про порушення митних правил мав би містити посилення на конкретні норми митного законодавства або законодавства про ціноутворення, які регулюють правила зазначення при митному оформленні конкретної вартості товару – заставної, ринкової, страхової, договірної тощо, а також зауважень на момент митного оформлення. Натомість даний протокол містить лише власну оцінку та міркування його автора з приводу порушення особою митних правил, передбачених ч. 1 ст. 483 МК України, без будь-якого правового та законодавчого обґрунтування. Таким чином даний протокол про порушення митних правил складений з істотними порушеннями вимог ч. 2 ст. 494 МК України і, як наслідок, постанова Солом'янського районного суду не відповідає вимогам ст. 283 КУпАП, оскільки дії, які поставлені особі у провину, є фактично не визначеними та неконкретними, а також відсутнє посилення на конкретні норми тих нормативних актів, які порушені і за які передбачена відповідальність, що позбавляє можливість надати їм правову оцінку.

Відповідно до роз'яснень абзацу п'ятого

п. 14 постанови Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 року № 8 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» [8], у постановах в адміністративних справах про порушення митних правил суддя повинен зазначати, які саме правила порушені винною особою, які товари, транспортні засоби були безпосереднім об'єктом правопорушення, їхню вартість. Розглядаючи дану справу про адміністративне правопорушення, суддя Солом'янського районного суду не звернув на це уваги і механічно переніс до своєї постанови всі дані протоколу, які старший державний інспектор митного поста «Костянтинівка» Миколаївської митниці ДФС вважав проявом зазначеного порушення митних правил.

Таким чином зазначений вище протокол про адміністративне правопорушення не міг бути предметом судового розгляду через його істотні недоліки (п. 1 ч. 1 ст. 527 МК України), оскільки викликає обґрунтовані сумніви, які відповідно до вимог ч. 3 ст. 62 Конституції України тлумачаться на користь особи, яку звинувачують.

Вінцем незаконного притягнення особи до відповідальності в даному випадку можна вважати наступне: як видно із зазначеного вище протоколу про порушення митних правил, підставою для порушення справи про порушення особою митних правил стало звернення до Миколаївської митниці ДФС компанії «BOTIR AVIA» [9]. Однак якщо уважно поставитися до вимог закону, а саме приписів ст. 491 МК України, то ми побачимо, що там не передбачено такої підстави для порушення справи про порушення митних правил як звернення будь-яких юридичних осіб. А тому таке провадження у справі про порушення митних правил одразу ж підлягає закриттю як таке, що порушене з непередбачених законом підстав.

Висновки

Незаконність притягнення особи до адміністративної відповідальності часто встановлюється судами через те, що з тексту протоколу (а нерідко це єдиний доказ у справі) не можливо з'ясувати, чи вза-

галі було вчинене адміністративне правопорушення, та чи є вина особи у його вчиненні; чи підлягає особа адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують та/або обтяжують відповідальність, та чи є підстави для звільнення особи, що вчинила правопорушення, від адміністративної відповідальності. Крім того, в протоколі щодо звинувачен-

ня фізичної особи в навмисному наданні органам доходів і зборів документів, що містять неправдиві дані, повинні бути наведені відповідні докази. Недодержання зазначених вимог призводить до винесення незаконних судових рішень, неправомірних арештів майна, безпідставної конфіскації на користь держави вилученої у особи валюти або іншого майна.

Література

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відом. Верх. Ради УРСР, 1984, Додаток до № 52. Ст. 1122 (станом на 10.02.2016 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>
3. Постанова Новозаводського районного суду м. Чернігова від 08 вересня 2011 року. Справа № 3-4314/11. (Провадження №3/2515/11841/11).
4. Постанова Апеляційного суду Волинської області від 01 серпня 2016 року. Справа № 163/1568/16-п. (Провадження №33/773/249/16).
5. Постанова Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 28 липня 2016 року. Справа № 359/5242/16. (Провадження № 33/780/445/16).
6. Постанова Центрального районного суду м. Миколаєва від 04 липня 2016 року. Справа № 490/5824/16-п. (Провадження № 33/784/156/16).
7. Постанова Апеляційного суду Миколаївської області від 11 серпня 2016 року (Справа № 490/5824/16-п).
8. Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил : постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 № 8 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-05>
9. Протокол про порушення митних правил від 02.06.2016 року № 101/50400/16 (Миколаївська митниця).